

PROCEEDINGS OF THE 19TH INTERNATIONAL
CONFERENCE

WORK AND ORGANIZATIONAL PSYCHOLOGY 2020

.....

PSYCHOLÓGIA PRÁCE A ORGANIZÁCIE 2020

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV Z 19. MEDZINÁRODNEJ
KONFERENCIE

**Ivana Piterová,
Denisa Fedáková,
Jozef Výrost (Eds.)**

**PROCEEDINGS OF THE 19TH INTERNATIONAL CONFERENCE
WORK AND ORGANIZATIONAL PSYCHOLOGY 2020**

**ZBORNÍK PRÍSPEVKOV Z 19. MEDZINÁRODNEJ KONFERENCIE
PSYCHOLÓGIA PRÁCE A ORGANIZÁCIE 2020**

**Institute of Social Sciences, CSPS SAS
Košice 2020**

Editors:

Ivana Piterová, Denisa Fedáková, Jozef Výrost

Authors:

Viera Bačová, Katarína Baňasová, Jozef Bavoľár, Marianna Berinšterová, Zuzana Birknerová, Miroslava Bozogánová, Lucia Cangárová, Simona Ďurbisová, Lenka Ďuricová, Mária Ďurkovská, Bernadeta Farkašová, Denisa Fedáková, Katarína Greškovičová, Zuzana Heinzová, Andrea Hladká, Eva Höschlová, Miriama Hudáková, Martin Jakubek, Pavol Kačmár, Lada Kaliská, Anna Kalistová, Mojmír Kališ, Henrieta Koklesová, Vladimír Koša, Ladislav Lovaš, Alexander Loziak, Monika Magdová, Katarína Matejová, Denisa Newman, Michal Ondrkal, Tatiana Pethö, Ivana Piterová, Eva Rošková, Martin Seidl, Milica Schraggeová, Tomáš Sollár, Filip Sulejmanov, Branislav Uhrecký, Lenka Valuš, Nikoleta Vodová, Jozef Výrost

Reviewers:

Matúš Adamkovič, Katarína Baňasová, Jozef Bavoľár, Miroslava Bozogánová, Denisa Fedáková, Eva Höschlová, Miriama Hudáková, Pavol Kačmár, Michal Kentoš, Ivana Piterová, Jakub Procházka, Martin Seidl, Ivana Šípová, Martin Vaculík, Jozef Výrost

Author of the photo on the cover: zoom

All rights reserved. This work or any part of it cannot be reproduced, stored in information systems or otherwise distributed without the prior consent of the copyright owners.

The publication has not been proofread. The authors of the article are responsible for the proofreading and the content.

© 2020 Institute of Social Sciences CSPA SAS and the authors of the contributions

ISBN: 978-80-89524-51-8 (online; pdf)

<https://doi.org/10.31577/2020.978-80-89524-51-8>

CC BY-NC-ND 4.0 Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0

Introduction

Due to the COVID-19 pandemic the 19th International Conference Work and Organizational Psychology 2020 took place online between 20 and 21 May 2020.

Despite the unprecedented situation, over 35 participants took part in the Conference with 11 online presentations and 19 posters. The online presentations were divided into three sections: Psychology in Organisations; Diagnostics in Work Psychology, and the Social Context of Work.

In this book of conference proceedings, following a now over 20-year tradition, we present 23 selected studies, which have been presented in the form of a lecture or a poster at the conference and later submitted as written papers and peer reviewed. We would like to thank our colleagues from Charles University in Prague, Palacký University in Olomouc, Tomas Bata University in Zlín, Masaryk University in Brno, Constantine the Philosopher University in Nitra, P. J. Šafárik University in Košice and from the Centre of Social and Psychological Sciences in Košice for their valuable help with the organization of the conference and for their cooperation in the review process. We wish that the readers of the proceedings will find interesting information and inspiration for their own work tasks and practice.

This conference, organized by the team of the Centre of Social and Psychological Sciences in Košice, was a special one due to the global pandemic and consequently a time of physical and social distancing. However, it is worth emphasising that the organizers succeeded in keeping the conference continuity, and despite the online distancing the conference climate still enabled valuable and inspiring discussions between participants.

Ivana Piterová, Denisa Fedáková & Jozef Výrost
editors of the conference proceedings

Úvodné slovo

Kvôli celosvetovej pandémie COVID-19 sa 19. ročník medzinárodnej konferencie Psychológia práce a organizácie 2020 konal online, v dňoch 20. – 21. mája 2020.

Navzdory okolnostiam a neobvyklej situácii sa konferencie zúčastnilo viac ako 35 ľudí, s 11-timi online prezentáciami a 19-timi posterami. Online prezentácie boli rozdelené do troch sekcií: 1. Psychológia v prostredí organizácie; 2. Psychologická analýza pracovnej činnosti a psychodiagnostika v psychológii práce; a 3. Práca a jej sociálny kontext, jednotlivec v práci.

V tomto konferenčnom zborníku z konferencie, ktorá má viac ako 20 ročnú tradíciu, prezentujeme 23 príspevkov, ktoré boli na konferencii prezentované formou prednášky alebo posteru a neskôr boli v písomnej podobe zaradené do recenzného procesu. Radi by sme sa poďakovali našim kolegom z Karlovej univerzity v Prahe, Univerzity Palackého v Olomouci, Univerzity Tomáše Bati v Zlíne, Masarykovej univerzity v Brne, Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a z Centra spoločenských a psychologických vied SAV v Košiciach, za ich pomoc s organizáciou konferencie a ich spoluprácu na recenznom procese. Želáme čitateľom tohto zborníka, aby našli zaujímavé informácie a inšpiráciu pre ich vlastnú vedeckú prácu, aj odbornú prax.

Tohtoročná konferencia PPaO 2020, organizovaná tímom Centra spoločenských a psychologických vied SAV, bola kvôli globálnej pandémie a z toho vyplývajúcich fyzických odstupov realizovaná v netradičnej online podobe. Napriek tomu, stojí za to zdôrazniť, že organizátori uspeli v udržaní kontinuity konferencie a napriek fyzickej vzdialenosti, online podmienky konferencie umožnili hodnotné a inšpirujúce diskusie medzi jej účastníkmi a účastníčkami.

Ivana Piterová, Denisa Fedáková & Jozef Výrost
editori konferenčného zborníka

CONTENT / OBSAH

Contributions in English / Príspevky v angličtine

How Retirement Is seen by 40+ Employed Educated People

Ako vidia dôchodok zamestnaní vzdelaní ľudia 40+

Viera Bačová & Lenka Valuš 1-12

Comparison of Opinions on Social and Labour Integration of Migrants within the V4 Countries

Komparácia názorov na sociálnu a pracovnú integráciu migrantov v rámci krajín V4

Miroslava Bozogánová & Tatiana Pethö 13-24

Teachers' Profession and Status Perceived by Slovak Teachers in Hungary

Povolanie a status pedagóga očami slovenského učiteľa v Maďarsku

Mária Ďurková & Anna Kalistová 25-37

Family Businesses, Roles and Relationships

Rodinné podnikanie, roly a vzťahy

Denisa Fedáková & Nikoleta Vodová..... 38-48

Older Adults' Vulnerability to Fraud: Narrative Review Study

Zraniteľnosť starších dospelých voči podvodom: Prehľadová štúdia

Ivana Piterová..... 49-61

Czech Version of the Implicit Positive and Negative Affect Test: Possibilities for Work and Organizational Research

Česká verze testu pozitivních a negativních implicitních afektů: uplatnění ve výzkumu psychologie práce a organizace

Martin Seidl & Filip Sulejmanov 62-78

Contributions in Slovak / Príspevky v slovenčine

Emotional and Personality Difficulties with Career Decision Making of Secondary School and University Students

Emocionálne a osobnostné ťažkosti s kariérovým rozhodovaním stredoškolských a vysokoškolských študentov

Katarína Baňasová & Bernadeta Farkašová 79-95

Work Goals in Employees

Pracovné ciele u pracujúcich

Jozef Bavoľár & Pavol Kačmár 96-106

Preliminary View on Integration of Selected Approaches Concerning Behavior Regulation in the Process of Goal Attainment

Predbežný pohľad na integráciu vybraných prístupov k regulácii správania v procese dosahovania cieľa

Simona Ďurbisová & Ladislav Lovaš..... 107-117

Leadership Skills of Slovak Teachers – Change Leaders

Vodcovské zručnosti slovenských učiteľov – nositeľov zmeny

Lenka Ďuricová 118-128

Attachment in the Work Setting: Analysis and Comparison of Methods

Attachment v pracovnom prostredí: analýza a porovnanie metodík

Katarína Greškovičová..... 129-140

Trait Emotional Intelligence and Leadership Behavior Forms of School Managers

Črtová emocionálna inteligencia a líderské formy správania sa manažérov v školách

Zuzana Heinzová & Lada Kaliská..... 141-151

**Verification of Validity of Multimethod Objective Interest Test Battery (MOI):
Evaluation of the Material for Interpretation of Test Results**

Overenie validity Multimetódovej objektívnej testovej batérie záujmov (MOI):
Zhodnotenie materiálu pre interpretáciu testových výsledkov

Miriama Hudáková & Tomáš Sollár 152-163

**The Differences in Perception of Work-related Goals between People with
Different Level of a Tendency to Disengage from a Problematic Goal Striving**

Odlišnosti v prežívaní pracovných cieľov u ľudí s rôznou mierou tendencie zrieknuť sa
cieľov, ktorých dosahovanie je problematické

Pavol Kačmár, Lucia Cangárová & Jozef Bavoľár 164-177

Industry 4.0 – Challenges for Work and Organizational Psychology

Priemysel 4.0 – výzvy pre psychológiu práce a organizácie

Mojmír Kališ & Vladimír Koša 178-189

Work Eustress Sources of Primary School Teachers

Zdroje eustresu v práci učiteliek a učiteľov základných škôl

Alexander Loziak & Denisa Fedáková..... 190-199

Perceived Job Competence in Context of Procrastination among Future Teachers

Vnímaná pracovná kompetencia v kontexte prokrastinácie u budúcich učiteľov

Monika Magdová, Marianna Berinšterová & Miroslava Bozogánová..... 200-207

Work Role as a Part of Life Story. A Review Study.

Pracovná rola ako súčasť životného príbehu. Prehľadová štúdia.

Katarína Matejová..... 208-219

Work Engagement and Personality of Employees

Pracovná angažovanosť a osobnosť zamestnancov

Denisa Newman, Andrea Hladká & Henrieta Koklesová 220-230

Factor Analysis of TM Questionnaire and Relation to Dimensions of Time Management and Big Five Factors

Faktorová analýza dotazníka TM a vzťah dimenzií time managementu a faktorov Veľkej päťky

Tatiana Pethö & Zuzana Birknerová 231-244

Person-Centered Approach in Work Commitment Research

Závazok v pracovnom kontexte z pohľadu na osobu zameraného prístupu
(Person – Centered)

Milica Schraggeová, Martin Jakubek & Eva Rošková 245-259

Mental Health in Open Space Offices

Mentálne zdravie v open space priestoroch

Branislav Uhrecký & Michal Ondrkal 260-270

Is there a Gap between Research and Practice in Work and Organizational Psychology?

Existuje medzera (gap) medzi výskumom a praxou v psychológii práce a organizácie?

Jozef Výrost 271-283

Preliminary View on Integration of Selected Approaches Concerning Behavior Regulation in the Process of Goal Attainment

Predbežný pohľad na integráciu vybraných prístupov k regulácii správania v procese dosahovania cieľa

Simona Ďurbisová & Ladislav Lovaš

Katedra psychológie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Abstract

Objective. *This theoretical paper's main objective is to provide a preliminary view on the potential of integration of selected known approaches concerning behavior regulation in the process of goal attainment, with the emphasis placed on practical application within the field of work and organizations. The attention is directed towards the Regulatory Focus Theory, the Self-determination Theory, and the Biopsychosocial Model, which are approaches often applied separately in many research areas. The paper briefly discusses views of some of the current authors directing their attention towards emerging new research possibilities and applicability of the models linking mentioned theories.*

Results. *Introduced late views integrating existing theories on behavior regulation in the process of goal achievement brought forward preliminary support for justified search for connection between mentioned approaches. The emphasis was put on the link between the regulatory focus and fundamental needs (autonomy, competence and relatedness), and also the perception of a task as a threat/challenge.*

Conclusions. *This paper brings preliminary discussion on selected current views emphasizing potential significance of integration of several approaches concerning behavior regulation in the process of goal achievement, while pointing out the possible applicability in the field of work.*

Keywords. *Regulatory Focus; Self-determination Theory; Biopsychosocial Model*

Abstrakt

Cieľ. Tento teoretický príspevok má za cieľ poskytnúť predbežný pohľad na potenciál integrácie vybraných známych prístupov k regulácii správania v procese dosahovania cieľa, s dôrazom na jej praktické možnosti využitia vo sfére práce a organizácií. Pozornosť je venovaná najmä Teórii regulačného fokusu, Sebadeterminačnej teórii a Biopsychosociálnemu modelu, ktoré sú samostatne často uplatňovanými prístupmi v mnohých výskumných oblastiach. Príspevok stručne približuje prístupy niektorých súčasných autorov venujúcich pozornosť otvárajúcim sa novým možnostiam skúmania a praktickej aplikovateľnosti modelov prepájajúcich uvedené teórie.

Zistenia. Predstavené nové pohľady integrujúce existujúce teórie o regulácii správania v procese dosahovania cieľa priniesli predbežné potvrdenie ich predpokladov týkajúcich sa opodstatnenosti hľadania súvislosti medzi uvedenými prístupmi. Do popredia vyniesli najmä súvis medzi regulačným fokusom a fundamentálnymi potrebami (autonómia, kompetencia a vzťahovosť), ako aj vnímaním úlohy ako hrozby/výzvy.

Záver. Tento príspevok predbežne približuje vybrané súčasné prístupy upriamujúce pozornosť na potenciálnu významnosť integrácie viacerých prístupov k regulácii správania v procese dosahovania cieľa, s poukázaním na možnosť praktickej využiteľnosti v pracovnej oblasti.

Kľúčové slová. regulačný fokus; sebadeterminačná teória; biopsychosociálny model

Úvod

Neodmysliteľnou súčasťou ľudského života je stanovovanie a napĺňanie rôznorodých cieľov, nech už ide o akúkoľvek mieru uvedomovania si procesu ich dosahovania. Na proces dosahovania cieľov sa možno pozeráť z rôznych strán, v závislosti od centra záujmu (či už ide o to, ako ľudia dosahujú ciele, prečo a pod.). Na celú problematiku je možné nahliadnuť cez motiváciu, teda hnacie sily vplývajúce na smerovanie správania jedinca, ktoré môžu byť priamo regulované jednotlivcom. Regulovanie procesu dosahovania cieľa tak možno chápať ako dôležitý aspekt sebaregulácie (Lovaš, 2017). Prístupy k sebaregulácii sa vo svojej podstate zaoberajú spôsobom výberu prostriedkov dosahovania cieľa (ako), čím sa obohatila oblasť štúdia cieľov predtým zameraná obzvlášť na jadro motivácie (čo) (Sassenberg & Scholl, 2019). Dôležitým prvkom týchto prístupov sú sebaregulačné stratégie, teda mapovanie vzorcov

výberu prostriedkov, ktoré jedinci využívajú v rámci rozličných kontextov a cieľov (Sassenberg & Scholl, 2019).

Literárne zdroje poskytujú bohaté množstvo informácií o doposiaľ skúmaných sebaregulačných stratégiách. Mnohé prístupy majú v psychológii svoje stále miesto, a každý z nich ponúka vlastný uhol pohľadu v závislosti od typu stratégií, ktoré v ňom zohrávajú centrálnu úlohu. Ako však uvádza Sassenberg a Schollová (2019), v súčasnosti chýba integratívny výskum porovnávajúci rozdielne a spoločné charakteristiky rozličných prístupov k sebaregulačným stratégiám. Vzhľadom k súčasnému všeobecnému trendu prekonávania medzier izolujúcich niektoré oblasti a s nimi súvisiace teoretické prístupy, nie je nemožné nájsť prienik do určitej miery súvisiacich fenoménov. Nasledujúci text sa preto pokúsi čiastočne priblížiť súčasný pohľad integrujúcu niektoré z najznámejších prístupov, ako je Teória regulačného fokusu, Sebadeterminačná teória a Biopsychosociálny model, vo vzťahu k procesu dosahovania cieľov.

Teória regulačného fokusu (TRF)

Po tom, ako sa jedinec rozhodne pre daný cieľ, sebaregulačné mechanizmy zabezpečia snahu o jeho dosiahnutie. Podľa Carvera a Scheiera (in Brandstätter & Hennecke, 2018) sa na proces dosahovania cieľa možno pozeráť cez spätnoväzbovú slučku znižovania diskrepancií medzi súčasným stavom a cieľom (predstavujúcim referenčný bod – želaný stav). V prípade detekovania diskrepancie sa jedinec začne snažiť o čo najväčšie zredukovanie rozdielu v podobe správania vedúceho k dosiahnutiu cieľa. Sebadiskrepančná teória podobne popisovala diskrepancie, ale v tomto prípade išlo o rozdiely medzi aktuálnym self a cieľmi predstavujúcimi aspirácie alebo povinnosti, čo vyústilo v dve odlišné emocionálne dimenzie, a to viedlo k identifikovaniu dvoch sebaregulačných spôsobov približovania sa potešeniu, a dvoch spôsobov vyhýbania sa bolesti (Higgins, 2015; Higgins et al., 2020). Postupne sa z tejto teórie vyvinula Teória regulačného fokusu („Regulatory focus theory“) postulujúca existenciu dvoch motivačných systémov majúcich svoj základ vo fundamentálnych potrebách rastu a bezpečia (Higgins, 2015; Higgins et al., 2020). Fokus na presadzovanie sa („promotion focus“) má základ v potrebe výživy a rastu, a takíto jedinci sa primárne zaujímajú o prítomnosť alebo neprítomnosť pozitívnych stavov – ziskov, pričom sa horlivo snažia o dosiahnutie ideálneho stavu spojeného s ich nádejou a aspiráciami (Higgins, 2015; Higgins et al., 2020). Prevenčný fokus („prevention focus“) vychádza z potreby bezpečia, a títo jedinci sa preto zaujímajú o

prítomnosť alebo neprítomnosť negatívnych stavov – strát, pričom sa ostražito pokúšajú dosiahnuť ciele reprezentujúce ich povinnosti a záväzky (Higgins, 2015; Higgins et al., 2020). Tieto dva systémy sú pritom navzájom nezávislé, a oba sa vyskytujú u každého jedinca, pričom jeden z nich môže mať dominantné postavenie, ale nemusí.

Regulačný fokus vplýva na proces dosahovania cieľa nielen v súvislosti s konečnými stavmi, o ktoré sa jedinec usiluje, ale aj jedincom preferovanými stratégiami a taktikami využívanými pre dosiahnutie cieľa (Higgins et al., 2020). Jedinci s presadzovacím fokusom zvyknú v porovnaní s jedincami s prevenčným fokusom uprednostňovať rýchlosť pred presnosťou, kreatívne myslenie pred analytickým, a rozhodovanie na základe pocitov pred rozhodovaním na základe faktov (Higgins et al., 2020). V prípade, že má jedinec možnosť na dosiahnutie cieľa využívať preferované prostriedky, ktoré sú v súlade s jeho motivačnou orientáciou (fokusom), dochádza k regulačnému fitu (zhode). Regulačný fit zvýši hodnotu cieľa, o ktorého dosiahnutie sa jedinec pokúša, čím sa posilní angažovanosť jedinca v procese dosahovania cieľa a objaví sa dobrý pocit vyplývajúci z vnímania procesu snaženia sa o cieľ ako správneho (Cesario et al., 2008; Higgins et al., 2020).

TRF však nie je jediným prístupom snažiacim sa uchopiť komplexnú problematiku regulácie správania v procese dosahovania cieľa. Vzhľadom k vynárajúcej sa potrebe integrujúceho prístupu sa viacerí autori pokúsili o prekonanie rozdielov medzi poprednými teóriami, čím vzniká priestor pre overovanie navrhovaných nových modelov.

Sebadeterminačná teória (SDT) a Model podpory potrieb

Sebadeterminačná teória postuluje, že dôvody v pozadí dosahovania cieľa variujú od autonómnych po kontrolované v závislosti od toho, do akej miery jedinec vykonáva činnosť z vlastnej vôle, a do akej miery je do aktivity tlačенý vplyvom prostredia (Lovaš, 2017; Werner et al., 2016). Teória sebakonkordancie takisto odlišuje autonómnu motiváciu od kontrolovanej, pričom pojmom sebakonkordancia označuje mieru jedincom pociťovanej autonómie pri dosahovaní cieľa vychádzajúceho z jedincových hodnôt a záujmov (Werner et al., 2016). SDT zdôrazňuje fungovanie určitých potrieb ako požiadaviek nevyhnutných pre optimálne fungovanie jedinca, a to konkrétne potrebu autonómie, kompetencie a vzťahovosti (Vaughn, 2017). Hoci sa SDT zaoberá príčinou dosahovania cieľa (prečo), kde potreby figurujú ako nevyhnutné požiadavky (na rozdiel od TRF, ktorá nazerá na spôsob dosahovania cieľa (ako), kde určité iné potreby pôsobia ako motívy), niektorí autori vidia v týchto prístupoch potenciál

vzájomného vplyvu (Vaughn, 2017). Podľa Vaughnovej (2017) na jednej strane potreby, ktoré sú požiadavkami, môžu posilniť určité motívy, bez ohľadu na mieru podpory daných potrieb; na strane druhej, motivačné orientácie zamerané na rast alebo bezpečie (ako to uvádza TRF) môžu viesť jedinca k zvýšeniu alebo zníženiu určitých potrieb, ktoré sú požiadavkami (Vaughn, 2017).

Presahujúc hranice uvedených teórií preto Vaughnová (2017) navrhuje Model podpory potrieb („Need-support model“), ktorý predpokladá jedincovu schopnosť zvýšiť alebo znížiť podporu potrieb pre umocnenie presadzovacieho alebo prevenčného fokusu. V zásade by sa tak zvýšenie subjektívnej podpory potreby malo odraziť v náraste horlivého prístupu k možnostiam prínosu ziskov, a zníženie subjektívnej podpory potreby by malo viesť k nárastu ostražitosti (Vaughn, 2017). Zároveň môže byť subjektívne prežívanie regulačného fokusu ovplyvnené podporou potrieb. Skúsenosti so situáciami, ktoré vysoko podporovali potreby, budú jedinci pravdepodobne spájať s presadzovacím fokusom, vzhľadom k subjektívnemu vnímaniu týchto situácií ako príležitostí na rast a výskytu „dobrých vecí“ (Vaughn, 2017). Skúsenosti so situáciami, ktoré menej podporovali potreby, môžu jedinci spájať s prevenčným fokusom, keďže takéto situácie so sebou prinášajú menej možností rastu, a väčší tlak na udržanie „dobrých vecí“ prostredníctvom zabezpečenia čo najmenšieho výskytu „zlých vecí“ (Vaughn, 2017). Spojenie aktivity s regulačným fokusom je však podľa tohto modelu závislé na výskyte dostatočnej úrovne motivácie.

Vaughnová (2017) uvádza niekoľko štúdií bližšie skúmajúcich navrhované prepojenie týchto teórií, a ich výsledky podporujúce hypotézy vzájomného účinku vnímanej subjektívnej podpory potrieb a vnímania zážitkov cez presadzovací alebo prevenčný regulačný fokus. Skúsenosti spojené s presadzovacím fokusom ukázali zvýšenú podporu pre potreby autonómie, kompetencie a vzťahovosti; pričom všetky tri potreby vysvetľovali rozdiel medzi spojením zážitku s presadzovacím a prevenčným fokusom (Vaughn, 2017). Tento model je však potrebné bližšie preskúmať z viacerých hľadísk, pričom jednou z oblastí je možné spoločné pôsobenie oboch prístupov na proces dosahovania cieľov. Doterajšie zistenia poukazujú na to, že jedinci s presadzovacím fokusom môžu byť pri posudzovaní hodnoty súčasných alebo budúcich aktivít citlivejší voči zmenám v podpore potrieb, špeciálne v potrebe autonómie (Vaughn, 2017).

Potenciál využitia tohto modelu ako rozšírenia pôsobenia SDT a TRF je pomerne veľký. Možno ho využiť na preskúmanie oblastí, v ktorých sa zvykli tieto prístupy aplikovať izolovane. Jednou z takýchto oblastí je persuázia súvisiaca s procesom spracovávania informácií, ktorá bola často skúmaná z pohľadu regulačného fokusu (Higgins et al., 2020;

Vaughn, 2017). Pre ilustráciu, niektorí autori (Cesario et al., 2008; Higgins et al., 2020) uvádzajú vplyv fitu na persuáziu, kedy zarámcovanie rozličných faktorov správy vo forme horlivosti alebo ostražitosti malo väčší efekt na jedincov preferujúcich dané stratégie, v závislosti od ich regulačného fokusu. Aplikovanie poznania subjektívneho vnímania podpory určitých potrieb v spojení s regulačným fokusom jedincov by mohlo umocniť vplyv presvedčovacieho prostriedku. To sa však nemusí vzťahovať výlučne na oblasť marketingu, ale ide o poznanie aplikovateľné v rozličných oblastiach života človeka. Pri úspešnom navodení fitu dochádza k spomínanému zvýšenému zaangažovaniu, väčšej motivačnej sile, čo sa spája s oddanosťou a záväzkom, ktorý jedincovi môže výrazne pomôcť čeliť prekážkam objavujúcim sa v procese dosahovania cieľa (Cesario et al., 2008; Higgins et al., 2020). O zhode možno hovoriť ako pri regulačnom fokuse, tak pri sebakonkordancii, a ich potenciálne spojenie by mohlo umocniť spokojnosť jedinca s dosiahnutým výsledkom, a jeho následné opakovanie dosahovanie podobných cieľov (vplyvom skúsenosti úspechu), ako aj vplývať na efektívne prekonávanie prekážok. Takýto výsledok by mohol byť optimálnym nástrojom, s ktorým vie pracovať ako zamestnávateľ pre podporu efektívneho fungovania svojich zamestnancov, tak samotný zamestnanec, ktorý by osvojením primeraných stratégií mohol riadiť svoje správanie spôsobom vyhovujúcim jemu aj organizácii.

Biopsychosociálny model a Integratívny model regulácie horlivosti a ostražitosti

K teóriám o sebaregulácii prispieva aj Biopsychosociálny model, ktorý popisuje posúdenie situačných požiadaviek a následné fyziologické odpovede jedincov (Sassenberg & Scholl, 2019). Zhodnotenie situačných požiadaviek a osobné zdroje (napr. schopnosti) determinujú stav hrozby alebo výzvy, ktorým bude jedinec odpovedať na situáciu (Sassenberg & Scholl, 2019). Hrozba a výzva predstavujú dva póly jednej dimenzie, pričom výzva súvisí s vnímaním vlastných zdrojov ako spĺňajúcich alebo presahujúcich požiadavky, zatiaľ čo pri hrozbe sú vlastné zdroje vnímané ako nepostačujúce na splnenie požiadaviek (Sassenberg & Scholl, 2019). Tento model nepopisuje len samotné psychologické zhodnotenie hrozby/výzvy, ale aj fyziologické odpovede v podobe zmien kardiovaskulárnych indikátorov, čím sa telo pripravuje na nasledujúcu kognitívnu a fyzickú činnosť.

Vychádzajúc z tohto modelu, Sassenberg a Schollová (2019) uvádzajú zhodu medzi fyziologickými zmenami spojenými s výzvou a vykonávaním náročných aktivít zvyčajne sprevádzajúcich horlivé dosahovanie cieľa. Fyziologická stopa spojená s hrozbou združuje

prídavné prvky zhodné s vysokou ostražitosťou a inhibíciu aktivity, čím vysvetľuje schopnosť byť pripravený reagovať a zároveň zastaviť činnosť (Sassenberg & Scholl, 2019). Hlavným spoločným znakom Biopsychosociálneho modelu a TRF sú domnienky o antecedentoch ostražitého a horlivého správania (Biopsychosociálny model na psychologickú zložku usudzuje nepriamo z fyziologických zmien, zatiaľ čo TRF vychádza z regulačného fokusu) (Sassenberg & Scholl, 2019). Medzi týmito dvomi prístupmi je však aj značný rozdiel, a to v type motivácie, na ktorú sa zameriavajú. Biopsychosociálny model popisuje situácie, kedy chcú jedinci zmeniť súčasný stav a vyriešením hrozby alebo výzvy dosiahnuť cieľ. Po splnení požiadaviek a dosiahnutí cieľa výzva/hrozba nie je viac prežívaná a jedinec tak nie je motivovaný naďalej uplatňovať regulačné stratégie, zatiaľ čo regulačný fokus vplýva na proces dosahovania cieľa uplatňovaním preferovaných stratégií bez prirodzeného sklonu ukončiť uplatňovanie týchto stratégií (Sassenberg & Scholl, 2019). Keď dôjde k regulačnému fitu, ktorý umocňuje angažovanosť jedinca v procese snaženia sa o cieľ a jeho dobrý pocit z danej aktivity, jedinec nemá dôvod s takýmito aktivitami prestať ani po dosiahnutí cieľa.

Tento nový Integratívny model regulácie horlivosti a ostražitosti („Integrative model of eagerness and vigilance regulation“) preto rozlišuje uvedené štyri koncepty vzhľadom k motivačnej kvalite, a to vo vzťahu k horlivej a ostražitej stratégii dosahovania cieľa (Sassenberg & Scholl, 2019). Vďaka takejto klasifikácii integratívny model ponúka pohľad na plynulé tranzície medzi motivačnými stavmi, od prevencie k hrozbe (a naopak) a od postupu k výzve (a naopak). Podľa tohto modelu, ľudia vstupujúci do situácie motivovaného výkonu s prevenčným fokusom majú tendenciu zhodnotiť nadchádzajúcu situáciu ako hrozbu, jedinci s presadzovacím fokusom ju naopak zhodnotia ako výzvu (Sassenberg & Scholl, 2019). Podľa predbežných výsledkov sa ukazuje táto hypotéza ako opodstatnená, rovnako ako predpoklad opačnej funkcie – jedinci hodnotiaci nadchádzajúcu úlohu ako hrozbu zavedú prevenčný fokus, zatiaľ čo jedinci, ktorí vnímajú úlohu ako výzvu využijú presadzovací fokus.

Tento integratívny model poskytuje nový pohľad na motiváciu a stratégie aplikované v procese dosahovania cieľa, hoci vzhľadom k jeho novosti je nevyhnutné ho naďalej testovať a bližšie preskúmať. Zároveň, ako jeho autori navrhujú (Sassenberg & Scholl, 2019), je vhodné rozšíriť ho na oblasť ďalších dôsledkov, ako je napríklad kognitívny výkon. Sassenberg a Schollová (2019) uvádzajú hypotézu, ktorá predpokladá, že hrozba (v porovnaní s výzvou) oslabuje výkon a kapacitu spracovávať informácie, pretože si vyžaduje neustále monitorovanie zachytávajúce signály potenciálnych únikových ciest, a tým podkopáva kognitívny výkon. Táto myšlienka by v spojení s regulačným fokusom mohla ponúknuť bližšie objasnenie procesov

(ne)prekonávania prekážok a prípadného vzdania sa cieľa, či jeho modifikácie. Dôležité je poznamenať, že mnohí autori zdôrazňujú úlohu, ktorú môže zohrávať samotný typ úlohy (cieľa) a rozličné kontextuálne faktory. Napríklad analytické úlohy si zväčša vyžadujú ostražité dosahovanie cieľa založené na pravidlách, čo predpokladá efektívne využitie prevenčného fokusu, zatiaľ čo kreativita si vyžaduje horlivý a flexibilný proces dosahovania cieľa, a teda presadzovací fokus by v tomto prípade predpovedal lepší výkon (Sassenberg & Scholl, 2019). Hodné preskúmania sa javia aj možnosti umožňujúce tranzície medzi konceptmi, obzvlášť v prípade monitorovania progresu v procese dosahovania cieľa (Sassenberg & Scholl, 2019). Autori (Sassenberg & Scholl, 2019) sa pritom odvolávajú na skutočnosť energizujúceho zážitku akým je regulačný fit, ktorý bez ohľadu na to, či vyviera z prevenčného alebo presadzovacieho fokusu, môže viesť k zhodnoteniu osobných zdrojov ako silnejších a vyvolať vnímanie cieľa ako výzvy.

V tomto kontexte je možné spomenúť aj zistenia týkajúce sa pracovného výkonu, ktoré upozorňujú na možnú negatívnu stránku presadzovacieho (ale nie prevenčného) fokusu. Ako uvádzajú Zaal s kolegami (2015), presadzovací fokus sa môže spájať so silnejším záujmom pracovať pre seba a slabším záujmom pracovať pre iných (pracovnú skupinu), a teda takíto jedinci môžu uprednostniť dosahovanie vlastných cieľov obetovaním kolektívneho pracovného úspechu. V spojení s náhľadom na vnímanie danej situácie ako novej výzvy/hrozby sa ponúka možnosť lepšieho porozumenia situácií nedostatočnej zhody individuálnych a kolektívnych záujmov, a následného nežiaduceho presadzovania vlastných záujmov jedinca. Ochotnejšia spolupráca na kolektívnych cieľoch a skrotenie individuálnych záujmov sa podľa autorov (Zaal et al., 2015) môže dosiahnuť presmerovaním pozornosti k prevenčným charakteristikám dosahovania cieľa. Ponúka sa tu teda myšlienka, že tréning zamestnanca v identifikovaní a následnej zmene kvality vlastnej motivácie môže podnietiť nielen výhodnejšie módy sebaregulácie (ako nad tým uvažujú napr. Converse et al., 2019), ale aj vyústiť v uspokojujúce fungovanie skupiny ako celku pozostávajúceho z jednotlivcov podporovaných v sebarealizácii prostredníctvom napĺňania kolektívnych záujmov, čím by sa zabezpečil fit na individuálnej, aj skupinovej úrovni.

Diskusia a záver

Tento príspevok sa pokúsil čiastočne priblížiť najnovšie prístupy k regulácii správania v procese dosahovania cieľa, pričom zdôraznil prepojenie Teórie regulačného fokusu so

Sebadeterminačnou teóriou a Biopsychosociálnym modelom. Uvedené prístupy majú v psychológii svoje ustálené miesto, a každý z nich určitým spôsobom prispieva k objasneniu procesov prebiehajúcich na pozadí ľudského snaženia sa dosiahnuť želaný stav. Ich prepojenie však doposiaľ nebolo v rozsiahlej miere skúmané, a preto tento krátky predbežný prehľad nového náhľadu na ich vzájomný vplyv môže poslúžiť ako inšpirácia nielen ďalších výskumov, ale aj doposiaľ neprebádaných možností súčasnej aplikovateľnosti viacerých teórií v rozličných praktických oblastiach, pracovnú sféru nevynímajúc.

Sebadeterminačná teória stavajúca na fundamentálnych potrebách autonómie, kompetencie a vzťahovosti, ako aj regulačný fit medzi prevenčným/presadzovacím fokusom a využívaním k nemu prislúchajúcich preferovaných stratégií, boli otázkou mnohých výskumov, a ne jeden sa vzťahoval na oblasť marketingu (napr. Cesario et al., 2008; Higgins et al., 2020; Zou et al., 2014). V kombinácii sa však tieto prístupy doposiaľ vo veľkej miere neskúmali, a obzvlášť nie v podmienkach, ktoré by bolo možné reprodukovat' v rámci bežného pracovného prostredia, čím sa otvára priestor pre inováciu metód podpory zamestnancov a zefektívňovania chodu organizácií. Možno je stavať pritom už na existujúcich výskumných zisteniach, ktoré je možné doplniť prezentovanými návrhmi prepojenia jednotlivých prístupov. Ako uvádza Higgins (2015), v prípade regulačného fokusu viaceré štúdie jasne ukázali jeho využiteľnosť v situáciách reálneho života. Jedna zo štúdií podľa Higginsa (2015) poukázala na väčšiu spokojnosť romantických párov, v ktorých mali partneri odlišný regulačný fokus, a to vďaka komplementarite, ktorá im dovoľovala striedať sa v „držaní oprát“, a obaja partneri sa tak mohli úspešne realizovať v tom, v čom sa cítili dobre. Je na mieste uvažovať o využiteľnosti tohto zistenia napríklad v pracovných tímoch, ktoré by tvorili ľudia s rozličnými regulačnými fokusmi. Pridaním poznania ich túžby naplňovať napríklad potrebu autonómie, v spojení s vedomým prezentovaním pracovnej úlohy ako výzvy/hrozby, by bol možný komplexnejší náhľad na dynamiku pracovnej skupiny, s možnosťou priamej manipulácie s podmienkami pre zabezpečenie dosiahnutia pracovného cieľa, a to ako zo strany zamestnávateľa, tak zo strany samotného zamestnanca.

S ohľadom na existujúce limity sprevádzajúce jednotlivé súčasné prístupy, ktoré prepájajú popredné teórie regulácie správania, považujeme ich prínos za minimálne povšimnutiahodný. Tento príspevok mal preto za cieľ naznačiť predbežný pohľad na integrujúci prístup umožňujúci rozšírenie dlhodobu skúmaných oblastí v otázke motivovaného správania v procese dosahovania cieľov, a tým podnietiť súčasnú využiteľnosť viacerých uhlov

pohľadu nielen vo výskumnej oblasti, ale aj v oblasti praxe, a podporiť tak neutíchajúcu snahu o skvalitnenie ľudského života ako po osobnej, tak po pracovnej stránke.

Literatúra

- Brandstätter, V., & Hennecke, M. (2018). Goals. In J. Heckhausen, & H. Heckhausen (Eds.), *Motivation and action* (pp. 453-484). Springer, Cham.
- Cesario, J., Higgins, E. T., & Scholer, A. A. (2008). Regulatory fit and persuasion: Basic principles and remaining questions. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(1), 444–463. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00055.x>
- Converse, B. A., Juarez, L., & Hennecke, M. (2019). Self-control and the reasons behind our goals. *Journal of personality and social psychology*, 116(5), 860–883. <https://doi.org/10.1037/pspp0000188>
- Higgins, E. T. (2015). Regulatory focus theory. In R. A. Scott, M. Buchmann, & S. M. Kosslyn (Eds.), *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences* (pp. 1-18). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118900772.etrds0279>
- Higgins, E. T., Nakkawita, E., & Cornwell, J. F. (2020). Beyond outcomes: How regulatory focus motivates consumer goal pursuit processes. *Consumer Psychology Review*, 3(1), 76–90. <https://doi.org/10.1002/arcp.1052>
- Lovaš, L. (2017). Dosahovanie cieľov v kontexte sebaregulácie. In L. Lovaš, B. Ráczová a kol., *Procesy sebaregulácie v dosahovaní cieľov* (pp. 9-43). Košice: UPJŠ.
- Sassenberg, K., & Scholl, A. (2019). Linking regulatory focus and threat-challenge: transitions between and outcomes of four motivational states. *European Review of Social Psychology*, 30(1), 174–215. <https://doi.org/10.1080/10463283.2019.1647507>
- Vaughn, L. A. (2017). Foundational tests of the need-support model: A framework for bridging regulatory focus theory and self-determination theory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 43(3), 313–328. <https://doi.org/10.1177/0146167216684132>
- Werner, K. M., Milyavskaya, M., Foxen-Craft, E., & Koestner, R. (2016). Some goals just feel easier: Self-concordance leads to goal progress through subjective ease, not effort.

Personality and Individual Differences, 96, 237–242.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.03.002>

Zaal, M. P., Van Laar, C., Ståhl, T., Ellemers, N., & Derks, B. (2015). “Self- promotion”: How regulatory focus affects the pursuit of self- interest at the expense of the group. *European Journal of Social Psychology*, 45(5), 587–598.
<https://doi.org/10.1002/ejsp.2109>

Zou, X., Scholer, A. A., & Higgins, E. T. (2014). In pursuit of progress: Promotion motivation and risk preference in the domain of gains. *Journal of personality and social psychology*, 106(2), 183–201. <https://doi.org/10.1037/a0035391>

Kontaktné údaje

Mgr. Simona Ďurbisová
Katedra psychológie, FF UPJŠ
Moyzesova 9, 040 01 Košice, Slovenská republika
simona.durbisova@student.upjs.sk

Grantová podpora

VEGA 1/0748/19 – Charakteristiky rozhodovania a kríza v procese dosahovania cieľov